

RAZGLEDI**IZZIVI V TURISTIČNEM SEKTORJU: KAKO SE EVROPSKE TURISTIČNE DESTINACIJE SOOČAJO S PRETURIZMOM**

AVTORICI

dr. Katarina Polajnar Horvat

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
katarina.polajnar@zrc-sazu.si

dr. Daniela Ribeiro

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija
daniela.ribeiro@zrc-sazu.si

DOI: 10.3986/GV91104

UDK: 911.3:338.486(4)

COBISS: 1.02

IZVLEČEK

Izzivi v turističnem sektorju: kako se evropske turistične destinacije soočajo s preturizmom

Turizem je pomemben vir gospodarske rasti, regionalnega razvoja in zaposlovanja, a se turistični sektor sooča z velikimi izzivi. Rast turizma in pritok turistov v gosto poseljena območja vplivata na: kakovost prostora, gentrifikacijo, manjšo ponudbo stanovanj zaradi višanja cen najemnin in nepremičnin ter tudi nižjo kakovost življenja lokalnih prebivalcev. V naši raziskavi smo na primeru izbranih evropskih destinacij želeli ugotoviti, kakšne so njihove zmožnosti za premagovanje izzivov preturizma. Razvili smo metodologijo za diagnostiko preturizma, ki temelji na štirih korakih: 1) kvantitativni opis destinacije, 2) kvalitativni opis nastajajočih izzivov, 3) kvalitativni opis ukrepov, ki jih sprejmejo destinacije, in 4) kvalitativni opis odgovorov na izvajanje ukrepov. Ugotovili smo, da kljub temu, da je na preučevanih destinacijah mogoče najti številne podobne izzive preturizma, so potrebni usmerjeni ukrepi za vsako destinacijo ali vsak tip destinacije, ki obravnava posamezne izzive.

KLJUČNE BESEDE

geografija turizma, preturizem, nenadzorovan turistični razvoj, upravljanje turističnih destinacij, turistični tokovi, nosilna zmogljivost

ABSTRACT

Challenges in tourism sector: how European tourism destinations are dealing with overtourism

Tourism is considered as an important source of economic growth, regional development and employment; however tourism sector faces considerable challenges. The growth of tourism and the influx of tourists in densely populated areas, impacts upon: the spatial quality, gentrification, lowering housing offers by increasing rents and real estate prices, lowering the quality of life of local residents, among others. We aimed at carrying out a research on the ability of selected European destinations to overcome the challenges of overtourism. We have developed a methodology for diagnostics of overtourism, which is based on four steps: 1) quantitative description of the destination, 2) qualitative description of the emerging challenges, 3) qualitative description of the measures taken by the destinations, and 4) qualitative description of the responses to the implementation of the measures. We found out that even though many similar challenges can be found in the destinations studied, as a result of overtourism, it is necessary to identify measures for each destination or each destination type addressing individual challenges.

KEY WORDS

geography of tourism, overtourism, uncontrolled tourism development, tourism destination management, tourist flows, carrying capacity

Uredništvo je prispevek prejelo 19. julija 2019.

1 Uvod

Turizem je pomemben vir gospodarske rasti, regionalnega razvoja in zaposlovanja ter predstavlja tretjo največjo gospodarsko dejavnost v Evropski Uniji (Margaras 2017). Leto 2017 je bilo osmo zaporedno leto rasti turističnega sektorja v Evropi, najbolj obiskane regije na svetu, z 8 % rastjo prihodov glede na leto 2016 (UNWTO 2018a). Kljub svoji gospodarski pomembnosti se turistična dejavnost sooča z velikimi izzivi: 1) trajnost, 2) politična nestabilnost, 3) tekmovalnost z novimi neevropskimi trgi, 4) pojavljanje novih niš za različne ciljne skupine, 5) vizumska politika, 6) digitalizacija in regulacija spletnih storitev, 7) potreba po novih storitvah in nadgradnji kakovosti ponudbe ter 8) izzivi lokalne in regionalne ravni administracije. V nekaterih državah se že pojavljajo odzivi na omenjene izzive in sicer predvsem na državni ravni, medtem ko nekega skupnega zakonodajnega okvirja oziroma ustreznih politik na ravni Evropske unije še ni (Margaras 2017).

Hitra rast turističnega sektorja prinaša po eni strani ekonomske koristi, za kar se zavzemajo tako lokalne politike, kot tudi organizatorji kulturnih prireditev, ki so pomembni motivatorji turistične dejavnosti (Dragičević s sodelavci 2015), po drugi strani pa pomeni vedno večjo obremenitev za okolje in družbo oziroma lokalno skupnost (Fennel 1999; Mokry 2013; Stojanović s sodelavci 2014). Pri tem se ne smejo zanemariti niti vplivi podnebnih sprememb, ki jih turizem povzroča na globalni ravni (Coccosis, Mexa in Collovini 2002). Kot trdijo nedavne študije (Geneletti in Dawa 2009; Vasiljević s sodelavci 2011; Návrtil s sodelavci 2014) se tveganje degradacijskega učinka turističnega razvoja povečuje z višanjem števila turistov, kar posledično vodi v nižanje zadovoljstva turistov z doživetjem ter destinacijo samo (Juutinen s sodelavci 2011). Različne evropske destinacije, kot so Islandija, Črna Gora, Malta in Ciper, so v prvi polovici leta 2017 beležile dvomestno številko rasti turističnih prihodov v primerjavi s predhodnim letom (European Travel Commission 2017). Hkrati pa v najbolj obiskanih destinacijah po svetu beležijo številne medijske objave o javnih protestih in pozivih lokalnega prebivalstva k zavezitvi turizma (Coldwell 2017).

Številne turistične destinacije se soočajo z nepopravljivimi posledicami zaradi nenadzorovanega razvoja turizma in vse večjega povpraševanja po objektih in storitvah (Zlatar Gamberožič in Tonković 2015). Rast turizma in prihod gostov na gosto poseljena območja vplivata na kakovost prostora (Postma, Buda in Gugerell 2017), gentifikacijo (Opillard 2017), manjšo ponudbo stanovanj zaradi višanja cen najemnin in nepremičnin (Gurran in Pibbs 2017) ter nižjo kakovost življenja lokalnih prebivalcev (Gravari-Barbas in Jacquot 2017; Postma, Buda in Gugerell 2017). V trenutku, ko so mejne vrednosti presežene, se lahko turizem zaradi višanja cen, neprimerne obnašanja turistov, preoblikovanja stanovanjskih območij v turistična nastanitvena območja, pritiska turistov na nosilne zmogljivosti območij in prenatrpanosti, spremeni v neprijetno dejavnost za lokalno prebivalstvo (Koenen in Postma 2017). To potrjuje vse večje število primerov. Potniške ladje v Karibih letno proizvedejo več kot 70.000 ton odpadkov. Evropske destinacije, kot so Barcelona in Benetke ter z manjšo intenzivnostjo London in Dubrovnik, se soočajo s protesti in anti-turističnimi gibanji, organizirani s strani lokalnih prebivalcev. Ti se zavzemajo za omejevanje prihodnjega razvoja turizma in njegove rasti (Coldwell 2017; Tapper 2017; Seraphin, Sheeran in Pilato 2018).

Nastanitvene kapacitete, tako imenovane delitvene ekonomije, kot je platforma *Airbnb*, se soočajo z negativnimi odzivi, predvsem z vidika negativnega vpliva na mestna središča in soseske, predvsem na preveliko število turistov, na razpoložljivost nastanitvenih zmogljivosti za dolgoročni najem ter na višanje cen. Kot odgovor na vse pogostejše proteste v mestih po Evropi so mestne oblasti sprejele pravila oziroma omejitve glede kratkoročnih najemov nastanitve za turistične namene, s čimer so želele omejiti oddajanje na takšen način ter omogočiti dolgoročne najeme lokalnim prebivalcem ter študentom (IPK International 2017). Turistična dejavnost je prav tako vstopila v obdobje velike potrošnje, s čimer močno vpliva na človekov globalni okoljski odtis, predvsem z veliko potrošnjo vode, energije, hrane, rabe prostora in emisij CO₂ (Gössling in Peeters 2015). Tako lahko velika rast števila turistov in sezonskost turizma povzročita vedno večje pritiske na lokalno okolje z vidika okoljske, družbene in kulturne degradacije (González, Fosse in Santos-Lacueva 2018).

Angleški izraz *overtourism* je relativno nov. V slovenski literaturi se za omenjen termin uporabljajo različni izrazi: čezmerni turizem, prekomerni turizem ali pretirani turizem. Z željo po poenotenju izraza, smo se odločili za vpeljavo novega termina. V pričujočem članku tako uporabljamo termin »preturizem« kot prevod angleškega izraza *overtourism*, to je skrajšane oblike termina prekomerni turizem. Termin prekomerni turizem je sicer ustrezen, a ker njegova pogosta raba vodi v skrajševanje (Dobrovolt 2018), to je v preturizem, smo se odločili za uporabo slednjega.

Njegov koncept je bil do leta 2017 praktično nepoznan. Kljub temu pa temeljna spoznanja, na katerih temelji njegov pomen, niso nova. Izraz je nastal iz medijskih objav, brez resnega teoretskega ozadja (Koens, Postma in Papp 2018). Po podatkih UNWTO (2018b) ga lahko označimo kot »*vpliv turizma na destinacijo ali njene dele, ki znatno negativno vpliva na kakovost življenja prebivalcev ali doživetje obiskovalcev*«. Trenutne razprave o preturizmu so pomagale opozoriti na negativne zunanje učinke množične rasti turizma (Koens, Postma in Papp 2018). Preturizem se na različnih destinacijah odraža različno, prav tako se problematika rešuje na različne načine glede na lokalne posebnosti, zato tudi ni enoznačnega odgovora za reševanje te problematike. Rešitve morajo biti usmerjene in prilagojene lokalnemu okolju samemu (Koens, Postma in Papp 2018; Kumer in sodelavci 2019).

V prispevku predstavljamo, v kolikšni meri so se izbrane evropske destinacije zmožne soočiti z izzivi preturizma. Analiza temelji na štirih pilotnih območjih: mesto Amsterdam, gorsko območje Rigi, obalna destinacija Dubrovnik ter jama Altamira z okolico. Namen prispevka je bolje razumeti, kako izbrane evropske destinacije obvladujejo trenutne negativne zunanje učinke turistične dejavnosti in ugotoviti, katere ukrepe in strategije sprejemajo z namenom reševanja omenjene problematike.

2 Metode

Zaradi zagotavljanja enotnosti in primerljivosti med izbranimi primeri, smo za analizo oblikovali enotno metodologijo. Ta temelji na kriterijih trajnostnega turizma in ciljih trajnostnega razvoja, izhajajoč iz literature, ki obravnava nosilne zmogljivosti turističnih destinacij in preturizem (Coccosis, Mexa in Collovini 2002; Coping ... 2017; Weber s sodelavci 2017). Kritični pretres ukrepov na področju managementa izbranih primerljivih tujih praks, nam je omogočil lažje razumevanje različnih mehanizmov managementa ter kritično presojo posameznih ukrepov in praks. Razvili smo seznam kazalnikov, ki nam omogočajo kvantitativno opredeljevanje turizma, s posebnim poudarkom na tistih, s katerimi lahko prepoznamo preturizem. Poleg tega smo se usmerili predvsem na tiste dejavnike, ki so neposredno povezani s turističnim razvojem in ne na tiste, pri katerih turizem prispeva le majši delež stanja. Usmerili pa smo se tudi na uporabo novejših, bolj inovativnih pristopov pridobivanja podatkov, in sicer smo uporabili razpoložljive podatke iz socialnih medijev, kot so *TripAdvisor* in *Airbnb*. Pri analizi omenjenih kazalnikov, smo kot prostorsko enoto uporabili administrativne meje bodisi mest (Santilana del Mar na primeru Altamire, Dubrovnik, Amsterdam) ali naselij (naselja znotraj gorskega območja Rigi). Metodologija temelji na naslednjih merilih:

1. Kvantitativnem opisu destinacije (**profil destinacije**) in prikazu ključnih indikatorjev rasti ter gostote turistične dejavnosti (**diagnostika preturizma**). Pri diagnostiki preturizma smo sledili vsem trem stebrom trajnostnega razvoja: **ekonomskemu** (splošni indikatorji, indikatorji rasti, sezonskost), **družbenemu** (koncentracija povpraševanja, koncentracija ponudbe, zadovoljstvo turistov) in **okoljskemu** (zrak, odpadki, energija, voda).
2. Kvalitativnem opisu prevladujočih izzivov destinacije, kjer smo prav tako sledili trem stebrom trajnostnega razvoja: **ekonomskim izzivom** (vpliv na infrastrukturo, ekonomska korist za skupnost, zaposlitve za lokalno prebivalstvo, priložnosti za investicije v turizem, odtekanje prihodkov zaradi tujih investitorjev, cene nepremičnin, cene storitev), **družbenim izzivom za prebivalce** (vpliv na kakovost življenja in tradicijo, vpliv na nepremičnine, zadovoljstvo prebivalcev, zaznavanje gneče, obnašanje turistov, pritožbe, cene, delovni pogoji), **družbenim izzivom za turiste** (raven zadovoljstva, zaznavanje gneče, pritožbe, nezaželeno vedenje turistov) in **okoljskim izzivom** (degradacija sestavin

okolja, onesnaževanje, hrup, zmanjšanje rastlinskih in živalskih vrst, gostota poselitve, odlaganje odpadkov, poraba vode, poraba energije).

3. Kvalitativnem opisu ukrepov, ki jih destinacije izvajajo, kjer smo poleg delitve ukrepov na tri stebre trajnosti dodali še politični vidik. Ukrepi so naslednji: **ekonomski ukrepi** (omejevanje povpraševanja, dvig cen in davkov, razvoj infrastrukture, razvoj tehnoloških rešitev, organizacijski ukrepi), **družbeni ukrepi** (ukrepi za prebivalce, informiranje in komunikacija s turisti, trženje lokalnih proizvodov), **okoljski ukrepi** (prostorska in časovna razporeditev turistov, zmanjšanje rabe virov) ter **politični ukrepi** (zakonodaja, politična podpora antiturizmu).
4. Kvalitativnem opisu odzivov na izvedene ukrepe.

2.1 Izbor preučevanih turističnih destinacij

Pri izbiri tipov turističnih destinacij, smo uporabili prilagojeno klasifikacijo, ki je uveljavljena na Statističnem uradu Republike Slovenije in na podlagi katere se zbirajo uradni statistični podatki v Sloveniji (Turizem ... 2019). Na podlagi omenjene klasifikacije ter dosedanjih študij preturizma (Coccosis, Mexa in Collovini 2002; Coping ... 2017; Weber s sodelavci 2017) smo kot potencialne destinacije, ki se soočajo s to problematiko, prepoznali gorske, mestne in obalne destinacije. Poleg tega smo na podlagi dosedanjih študij (Leung s sodelavci 2018) ugotovili, da so z vidika okoljskih izzivov in povezane ranljivosti okolja zelo pomembna tudi zavarovana območja, ki smo jih izluščili kot četrti tip destinacij.

Kot gorsko destinacijo smo izbrali gorovje Rigi z okolico v Švici, ki se sooča z velikimi pritiski turistov na ranljivo naravno okolje ter življenje domačinov. V destinaciji Rigi so že začeli s sistematičnim uveljavljanjem ukrepov za zmanjšanje pritiskov preturizma, kar lahko predstavlja eno izmed idejnih rešitev za ostala gorska območja.

MATIJA ZORN

Slika 1: Amsterdam je v poletnih mesecih prepoln turistov.

MATIJA ZORN

Slika 2: Dubrovnik je eden izmed biserov hrvaškega turizma.

MATIJA ZORN

Slika 3: V poletnih mesecih je staro mestno jedro Dubrovnika prenatrpano s turisti.

Kot mestno destinacijo smo preučili glavno mesto Nizozemske, Amsterdam (slika 1), ki se v zadnjih letih sooča z velikim številom turistov in posledično negativnimi posledicami, ki jih ti prinašajo. Tako so mestne oblasti sklenile uvesti kar nekaj ukrepov, s katerimi želijo preturizem zaježiti in s tem zmanjšati težave s preseganjem nosilne zmogljivosti mestnega okolja. Amsterdam je tako primer mestne destinacije, ki je že pričela z uveljavljanjem določenih ukrepov.

Kot obalno destinacijo smo preučili primer Dubrovnika (slika 2) na Hrvaškem, ki se sooča z velikimi pritiski turistov na staro mestno jedro (slika 3) in posledično izgubljanjem tradicionalnega načina življenja v njem. Na primeru destinacije Dubrovnika je treba poudariti, da ne gre za klasičen primer obalnega turizma, temveč za mešanico obalnega in mestnega turizma. Leta 2016 so mestne oblasti začele z ukrepi, kot so omejevanje turistov v mestnem jedru, vzpostavitev video nadzora za štetje prometa, omejevanje prihoda križarskih ladij. Izbrana destinacija nam bo služila kot primerjalni primer oziroma ena od idejnih rešitev za obalne destinacije.

Kot primer zavarovanega območja smo preučili primer jame Altamire z okolico (Santillana del Mar) v Španiji, kjer so se s problematiko preturizma soočili že pred letom 2002. Zaradi velike gostote obiskovalcev je bilo jamsko okolje in s tem izredno dragocene prazgodovinske slikarije tako ogroženo, da so jamo leta 2002 zaprli za javnost. Po poskusnem odprtju in kasneje ponovnem zaprtju, velja danes v jami strog režim obiska.

3 Rezultati

Preučili smo štiri tipe turističnih destinacij (gorsko, mestno, obalno in zavarovano območje) na podlagi štirih reprezentativnih primerov iz različnih evropskih držav (Švica, Nizozemska, Hrvaška in Španija). Primeri se med seboj razlikujejo tako po ekonomskih in družbenih kot tudi okoljskih značilnostih. Primeri se razlikujejo glede na vrsto turizma, na geografski položaj ter tako na število turistov kot tudi na število prebivalcev, ki so s strani turizma bodisi pozitivno ali negativno prizadeti.

Na vseh preučevanih primerih predstavlja turizem pomembno vlogo v gospodarskem razvoju. Delež turistične dejavnosti, ki prispeva k BDP držav, se med obravnavanimi državami razlikuje – od velike odvisnosti od turistične dejavnosti na Hrvaškem (10,1 %), prek Španije (5,2 %) in Švice (2,8 %), do Nizozemske (1,8 %). Poleg tega se razlikujejo tudi po deležu zaposlenih v turizmu: Hrvaška 9,8 %, Nizozemska 6 %, Španija 5,2 % in Švica 2,8 %. Glede na globalni indeks konkurenčnosti turizma in potovanj se najvišje uvršča Španija in sicer kar na prvo mesto, sledi Švica na desetem mestu, Nizozemska na sedemnajstem in Hrvaška na dvaintridesetem. Destinacije se močno razlikujejo glede na velikost območja in število prebivalcev, ki jih potencialno lahko ogroža turistična dejavnost. Največje preučevano območje je Amsterdam (219 km²), kjer živi kar 838.338 prebivalcev, sledi območje gorovja Rigi (90 km²), kjer živi okoli 56.000 prebivalcev, mesto Santillana del Mar (28,46 km²), kjer živi 4154 prebivalcev in najmanjše mesto Dubrovnik (21,35 km²), kjer živi 42.615 prebivalcev. Glede na pridobljene podatke, so ključni trgi pri preučevanih destinacijah precej podobni, saj prevladujejo gostje iz Združenih držav Amerike, Francije, Nemčije in Velike Britanije, kar ni presenetljivo, saj omenjene države veljajo za države z največjim številom prebivalcev, ki si potovanja lahko privoščijo.

V precejšnji meri se destinacije razlikujejo tudi glede na število turistov in dolžino njihovega bivanja v destinaciji. Največ turistov obišče Amsterdam, kjer dosegajo v povprečju 1,9 prenočitev na turista, sledi Dubrovnik, kjer je povprečna doba bivanja daljša, in sicer kar 3,4, ter Rigi, kjer je povprečna doba bivanja 1–1,5 prenočitev na turista. Najmanjše število turistov pa obišče jamo Altamira z okolico, vendar pa tam turisti v povprečju preživijo najdlje, kar 4,5 prenočitev na turista. Najvišja gostota turistov je v Amsterdamu (50,3 prihodov turistov na km²), ki mu sledi Dubrovnik (47,7 prihodov turistov na km²). Nekajkrat nižja je na območju Altamire (10,0 prihodov turistov na km²), za Rigi pa nismo pridobili podatkov.

Najvišje število turistov na prebivalca na letni ravni je značilno za mesto Dubrovnik (21,4), v Amsterdamu pa jih je 9,9 na prebivalca.

Eden izmed vzrokov za precejšnje razlike v številu turistov ter dolžini bivanja je lahko različen tip turizma. Tako je za mestne destinacije značilen krajši čas bivanja, medtem ko je za gorske in klasične turistične tipe destinacij značilen daljši čas. Prav tako se število turistov razlikuje glede na tradicijo turistične destinacije; tako ima Amsterdam že zelo dolgo tradicijo turizma, medtem ko je Rigi za tuje turiste relativno nova destinacija.

Po podatkih *TripAdvisorja* turisti po večini izkazujejo zadovoljstvo s preučevanimi destinacijami in njihovimi znamenitostmi. V kolikor izkazujejo nezadovoljstvo, je to povezano s sistemom vstopnic za znamenitosti (te so bodisi predrage, bodisi je za nakup prevelika gneča), s preveliko gnečo pri ogledu in uporabi sanitarij, odsotnostjo košev za odpadke in podobno. Po drugi strani na vseh destinacijah domačini izkazujejo precejšnje nezadovoljstvo zaradi prevelike koncentracije turistov. To nezadovoljstvo pa je v veliki meri povezano s ključnimi izzivi v destinacijah:

- prevelika koncentracija turistov v mestu in s tem posledično negativen vpliv na kulturno dediščino in okolje,
  - trg nepremičnin (na primer v Amsterdamu in v Dubrovniku so cene nepremičnin zaradi turistične dejavnosti izredno visoke; lastniki nepremičnine raje oddajajo s pomočjo portala *Airbnb* kot za dolgoročni najem),
  - cene storitev ter odsotnost storitev za domačine,
  - hrup in smetenje zaradi turistične dejavnosti sta prav tako ena izmed motečih dejavnikov za domačine,
  - koncentracija turistov je značilna za poletne mesece, kar negativno vpliva na možnost zaposlovanja prek celega leta,
  - vedenje turistov, predvsem tistih, ki prihajajo iz povsem drugih kultur in ne spoštujejo lokalnih pravil.
- Preučevane destinacije se že v precejšnji meri poslužujejo sistematične uporabe različnih ukrepov. Najpogostejši ukrepi so predstavljeni v preglednici 1.

4 Razprava in sklep

Danes se praktično vsaka evropska država že sooča z intenzivnim razvojem turizma in posledično z naraščajočim številom obiskovalcev turističnih znamenitosti v najprimernejšem delu leta. Čeprav dobra obiskanost turistične destinacije po eni strani predstavlja pozitivne vplive na razvoj regije in še dodatno privlači obiskovalce s prepričanjem, da je le-ta vredna ogleda, pa ima po drugi strani omejene nosilne zmogljivosti, ki so ob prevelikem obisku lahko presežene. Posamezna turistična destinacija je preseгла svoje nosilne zmogljivosti v trenutku, ko »število ljudi, ki obiše turistično destinacijo ob istem času, povzroča degradacijo fizičnega, družbenega in kulturnega okolja ter negativno vpliva na kakovost doživetja in zadovoljstvo obiskovalcev« (UNWTO 1981). Omenjen pojav preseganja nosilnih zmogljivosti, ki je v zadnjih letih v velikem porastu, se prepleta z novim uveljavljenim terminom preturizem (angleško *overtourism*; Goodwin 2016), ki se nanaša na visoko intenzivnost obiska in izzive s turistično prenatrpanostjo ter negativnimi odzivi lokalnega prebivalstva (ITB Berlin 2017). Ta študija temelji na najnovjših spoznanjih upravljanja turističnih destinacij in sicer z uporabo integracijskega koncepta nosilnih zmogljivosti turističnih destinacij. Verjamemo, da pričujoči rezultati lahko koristijo mnogim evropskim turističnim destinacijam, ki se na podlagi predstavljenih študij primerov lahko poslužujejo ukrepov, ki so se izkazali kot učinkoviti, ter na ta način zmanjšajo okoljske in družbene izzive, ki jih preturizem lahko prinaša.

V okviru pričujoče študije, katere namen je bil ugotavljanje zmožnosti za premagovanje izzivov preturizma na primeru izbranih evropskih turističnih destinacij, smo ugotovili, da lahko pri preučevanih destinacijah sicer najdemo mnogo podobnih izzivov, a je vseeno treba za vsako destinacijo ali vsak tip destinacije prepoznati ukrepe, s katerimi je možno reševati posamezne izzive. V večini primerov so učinkoviti celostni ukrepi, usmerjeni k potrebam, ki jih vsaka destinacija zahteva. V ta namen smo oblikovali metodologijo diagnostike preturizma, ki temelji na štirih korakih, in sicer kvantitativnem opisu

destinacije, kvalitativnem opisu pravladujočih izzivov, kvalitativnem opisu ukrepov, ki jih destinacije izvajajo ter kvalitativnem opisu odzivov na izvajanje ukrepov.

Dejavniki preturizma se v različnih tipih destinacij med seboj razlikujejo, kljub temu pa je vsem skupna splošna rast turistične dejavnosti. Če se na rast ne reagira pravočasno in ustrezno, se začnejo kopičiti težave v destinacijah z visoko koncentracijo turistov. To vpliva na obremenjevanje infrastrukture (na primer na zmogljivost vodovoda, na zmogljivost odvoza komunalnih odpadkov), kar povzroča negativne vplive na okolje. V naslednji fazi lahko zasledimo tudi ekonomske vplive, kot sta dvig cen in rast ponudbe alternativnih namestitvenih zmogljivosti, v prvi vrsti namestitve, ki jih podpira delitvena ekonomija. V naslednji fazi pa se pojavijo negativni družbeni vplivi – na turiste in na prebivalce. Stopnjevanje negativnih družbenih vplivov lahko dobi tudi politično podporo ali sproži organizirane proteste lokalnega prebivalstva proti turizmu. Takrat že govorimo o antiturizmu. Zato je smotrno čim

Preglednica 1: Najpogostejši ukrepi, ki so jih izbrane destinacije sprejele za reševanje preturizma.

EKONOMSKI UKREPI	<ul style="list-style-type: none"> • omejitev največjega možnega števila nočitev v namestitvah, ki jih ponujajo kapacitete delitvene ekonomije (<i>Airbnb</i>), • prepoved odpiranja novih trgovin s spomniki, • zvišanje turistične takse, • izgradnja dodatnih prostorov za piknik, namenjenih turistom, • izdelava aplikacij, ki informirajo turiste o zasedenosti mesta in jih obenem usmerjajo k ogledu ostalih znamenitosti, ki ležijo v zaledju, • turizem »365«, s čimer želijo prihod turistov razporediti skozi vse dni v letu in se izogniti sezonskosti, • gradnja muzeja ali interpretacijskega centra v bližini dejanske atrakcije, s čimer se predstavi določeno ranljivo okolje in se dejansko preusmeri turiste iz ranljivih območij, • izgradnja replike ranljivega okolja (na primer izgradnja replike jame)
DRUŽBENI UKREPI	<ul style="list-style-type: none"> • okrepitev števila varnostnikov v mestu, ki skrbijo za javni red in mir, • vzpostavitev znamke »avtentično s kraja«, s čimer spodbujajo integracijo ter promocijo lokalne kulture in tradicije, trženje lokalnih proizvodov ter destinacije same
OKOLJSKI IN FIZIČNI UKREPI	<ul style="list-style-type: none"> • omejitev oziroma prepoved vožnje taksijev v nočnem času v določenih delih mesta, • postavitve dodatnih sanitarnih zmogljivosti v turistični sezoni, • dodatna signalizacija za turiste, • omejevanje dovoljenj za potnike s križark, • omejevanje obiska mestnih jeder, • časovno razporejanje križarskih ladij skozi vse dni v tednu, • vzpostavitev sistema kartice mesta, z namenom ugotavljanja gibanja turistov, njihovega usmerjanja na manj obiskane znamenitosti (popusti), usmerjanjem turistov na javna prevozna sredstva, • vzpostavitev souporabe avtomobila, s čimer želijo turiste usmeriti v privlačno zaledje, • stroga omejitev števila gostov v ranljivih okoljih (na primer jamah in zavarovanih območjih), • vzpostavitev aplikacij za razporejanje obiska turističnih znamenitosti in usmerjanje turistov
POLITIČNI UKREPI	<ul style="list-style-type: none"> • prepoved smetenja, razgrajanja, pijančevanja in uriniranja na javnih mestih, • prepoved vstopa turističnim avtobusom v mestna jedra in prestavitve ladijskih terminalov izven mest, • zvišanje turističnih taks, • prepoved gradnje novih hotelov in novih trgovin s spominki, • zmanjšanje dovoljenega maksimalnega števila nočitev v zasebnih nastanitvah, • posebna dovoljenja za vodenje ogledov v nekaterih predelih mest.

zgodnejše in celostno prilagajanje novim razmeram, kar še posebej velja za nove turistične destinacije, ki so v vzponu, saj so le-te v zgodnji fazi razvoja še posebej ranljive.

Ena izmed učinkovitih smernic pri usmerjanju turističnega razvoja je nedvomno vključevanje, informiranje in izobraževanje tako lokalnih prebivalcev in ponudnikov kot tudi obiskovalcev. V študiji se je namreč izkazalo, da odsotnost ozaveščenosti predstavlja precejšen manko; na eni strani za uspešno upravljanje in na drugi strani za preskromno vključevanje ponudnikov turistične dejavnosti v razvoj smernic destinacije, neozaveščenost lokalnega prebivalstva o pozitivnih in negativnih posledicah razvoja turizma ter neinformiranost obiskovalcev o pravih vedenja. Že v zgodnji fazi razvoja destinacije bi bilo treba vključevati vse relevantne deležnike ter s pomočjo različnih participatornih tehnik omogočiti izražanje potreb in perspektiv pri načrtovanju, razvoju in, v kolikor je problem že nastal, pri reševanju destinacije. Sodelovanje relevantnih deležnikov, še posebej lokalne skupnosti, je ključnega pomena za uspešen razvoj in izvajanje razvojnih strategij, saj so ti tisti, ki imajo od turizma bodisi koristi ali ne. Ko so ljudje vključeni v mrežo in se dialog vzdržuje, se ozaveščenost o turističnem razvoju poveča, hkrati pa se poveča tudi toleranca.

Poleg tega se je kot ključen problem izkazala prevelika odvisnost od le ene turistične destinacije oziroma tipa turizma ali ene atrakcije. Tako je treba obiskovalcem ponuditi in promovirati dodatno ponudbo, jih z različnimi spodbudami preusmeriti in s tem doseči večjo razpršenost obiska. Z večanjem razpršenosti turističnega obiska pa rešujemo tudi precej izpostavljen problematiko časovne in prostorske preobremenjenosti. Najpogostejši ukrepi za razpršitev prostorskega in časovnega obiska so možnost nakupa vstopnice vnaprej, omejevanje obiska s pomočjo kvot, uporaba tehnologij za sprotno beleženje števila turistov na določenem mestu, podaljševanje sezone in omejevanje promocij v času največjega obiska. Kot vse pogostejši izpostavljen problem se je izkazal tudi naraščanje cen nepremičnin, predvsem zaradi prihoda delitvenih nastanitev. Ena izmed možnih rešitev je omejevanje možnosti oddaje nepremičnin v najem, legalizacija oddajanja ter regulacija cen. Vzporedno z naraščanjem števila obiskovalcev, se povečujeta tudi hrup in količina odpadkov, kar smo zaznali kot najbolj pereči problematiki z vidika okoljskih bremen. Možne rešitve glede prevelikega hrupa so lahko v omejevanju dovoljenega hrupa v nočnem času, omejevanje velikosti oziroma števila gostinjskih lokalov v turistično najbolj obiskanih območjih, razprševanje obiskovalcev in njihovo ozaveščanje o primernem obnašanju. Glede smetenja pa sta najbolj smiselna ukrepa povečanje števila zabojujnikov oziroma povečanje števila odvozov odpadkov ter ozaveščanje obiskovalcev. Z vidika zagotavljanja stalnih delovnih mest pa je smiselno v kar največji meri razširiti ponudbo skozi celo leto in s tem zagotoviti delovna mesta tudi v času nižje sezone.

Za smotrni nadaljnji razvoj turistične dejavnosti in zagotavljanja trajnostnega regionalnega razvoja je tako potrebna proaktivnost vseh relevantnih deležnikov, tako turističnega sektorja kot tudi državnih organov, lokalne skupnosti in nenazadnje tudi politike. Ena izmed možnih rešitev je uveljavitev okoljskih certifikatov za destinacije s trajnostnim načinom gospodarjenja. Skladno z uveljavitvijo certifikatov za trajnostno naravnane destinacije (na primer *Slovenia Green*), se oblikuje sistem vrednotenja in spremljanja stanja, katerega namen je, razumevanje sedanjega in prihodnjega stanja razvoja ter ocena sedanjih in morebitnih prihodnjih vplivov turističnega razvoja na destinacijo. Vrednotenje in spremljanje naj se prične že v zgodnji fazi, saj se le na tak način lahko prepozna potencialne negativne vplive turizma že na začetku. Prav tako je treba redno spremljati učinkovitost izvedenih ukrepov, saj se le na takšen način lahko čim bolj prilagodimo izzivom preturizma. Razvoj turizma mora biti namreč usmerjen tako, da zagotavlja visoko stopnjo odgovornosti ne le do lastnega sektorja, temveč tudi do okolja, družbene skupnosti in prihodnjih generacij.

Zahvala: Prispevek temelji na raziskovalnem programu Geografija Slovenije (P6-0101) in infrastrukturnem programu (I0-0031), ki ju financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije ter Ciljnega raziskovalnega projekta Smernice za management turističnih destinacij na podlagi modelov nosilnih zmogljivosti in turističnih tokov (V5-1724).

5 Viri in literatura

- Coccosis, H., Mexa, A., Collovini, A. 2002: Defining, Measuring in Evaluating Carrying Capacity in European Tourism Destinations. Athens. Medmrežje: https://ec.europa.eu/environment/iczm/pdf/tcca_material.pdf (20. 8. 2018).
- Coldwell, W. 2017: First Venice and Barcelona: now anti-tourism marches spread across Europe. Medmrežje: [https://www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-venice-barcelona_\(20.8.2018\)](https://www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-venice-barcelona_(20.8.2018)).
- Coping with Success: Managing Overcrowding in Tourism Destinations, 2017. Medmrežje: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/policy-research/coping-with-success—managing-overcrowding-in-tourism-destinations-2017.pdf> (20. 8. 2018).
- Dobrovolc, H. 2018: Osebni vir.
- Dragičević, V., Bole, D., Bučić, A., Prodanović, A. 2015: European capital of culture: residents' perception of social benefits in costs - Maribor 2012 case study. Acta geographica Slovenica 55-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.747>
- European Travel Commission 2017: Annual Report. Medmrežje: https://etc-corporate.org/uploads/ETC-Annual-Report-2017_web-version.pdf (20. 8. 2018).
- Fennel, D., A. 1999: Ecotourism: An Introduction. London.
- Geneletti, D., Dawa, D. 2009: Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya. Environmental Impact Assessment Review 29-4. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ear.2009.01.003>
- González, A., Fosse, J., Santos-Lacueva, R. 2018: Urban tourism policy in sustainability. The Integration of Sustainability in Tourism Policy of Major European Cities. Barcelona.
- Goodwin, H. 2016: Managing tourism in Barcelona. Responsible Tourism Partnership Working Paper 1. Medmrežje: <https://haroldgoodwin.info/RTPWP/01%20Managing%20Tourism%20in%20Barcelona.pdf> (20. 8. 2018).
- Gössling, S., Peeters, P. 2015: Assessing tourism's global environmental impact 1900–2050. Journal of Sustainable Tourism 23-5. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1008500>
- Gravari-Barbas, M., Jacquot, S. 2017: No conflict? Discourses in management of tourism-related tensions in Paris. Protest in Resistance in the Tourist City. London.
- Gurran, N., Phibbs, P. 2017: When tourists move in: how should urban planners respond to Airbnb? Journal of the American Planning Association 83-1. DOI: <https://doi.org/10.1080/01944363.2016.1249011>
- IPK International: ITB world travel trends report 2016/17. Berlin, 2017.
- ITB Berlin: 25th World Travel Monitor® Forum in Pisa: International travel industry needs new strategies to manage 'overtourism', 2017. Medmrežje: https://www.itb-berlin.de/Presse/Pressemitteilungen/News_49298.html?referrer=/de/Presse/Pressemitteilungen/(20. 8. 2018).
- Juutinen, A., Mitani, Y., Mantymaa, E., Mäntymaa, E., Shoji, Y., Siikamäki, P., Svento, R. 2011: Combining ecological and recreational aspects in national park management: A choice experiment application. Ecological Economics 70-6. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.02.006>
- Koens, K., Postma, A. 2017: Understanding and Managing Visitor Pressure in Urban Tourism: A Study Into the Nature of and Methods Used to Manage Visitor Pressure in six Major European Cities. Medmrežje: <https://www.celth.nl/sites/default/files/2018-09/Voorkomen%20van%20bezoekers-druk%20in%20Europese%20steden.pdf> (20. 8. 2018).
- Koens, K., Postma, A., Papp, B. 2018: Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. Sustainability 10-12. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10124384>
- Kumer, P., Pipan, P., Šmid Hribar, M., Razpotnik Visković, N. 2019: Pomen sodelovanja akterjev, vpetost v lokalno okolje in inovativnost pri ustvarjanju kulinaričnih turističnih izkušenj na ruralnem slovenskem Sredozemlju. Geografski vestnik 91-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV91205>

- Leung, Y., Spenceley, A., Hvenegaard, G., Buckley, R. 2018: Tourism and visitor management in protected areas. Guidelines for Sustainability. Glin.
- Margaras V. 2017: Major Challenges for EU Tourism in Policy Responses. Brussels.
- Mokry, S. 2013: Concept of perceptual carrying capacity in its use in the creation of promotional materials of tourist destination. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis* 61-7. DOI: <https://doi.org/10.11118/actaun201361072547>
- Navrátil, J., Lesjak, M., Pícha, K., Martinát, S., Navrátilová, J., White Baravalle Gilliam, V. L., Knotek, J., Kučera, T., Švec, R., Balounová, Z., Rajchard, J. 2014: The importance of vulnerable areas with potential tourism development: A case study of the Bohemian forest in south Bohemia tourism regions. *Acta geographica Slovenica* 54-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS54108>
- Opillard, F. 2017: From San Francisco's 'tech boom 2.0' to Valparaíso's UNESCO world heritage site: resistance to tourism gentrification in a comparative political perspective. *Protest in Resistance in the Tourist City*. London.
- Postma, A., Buda, D.-M., Gugerell, K. 2017: The future of city tourism. *Journal of Tourism Futures* 3-2. DOI: <https://doi.org/10.1108/JTF-09-2017-067>
- Seraphin, H., Sheeran, P., Pilato, M. 2018: Over-tourism and the fall of Venice as a destination. *Journal of Destination Marketing in Management* 9. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2018.01.011>
- Stojanović, V., Đorđević, J., Lazić, L., Stamenković, I. 2014: The principles of sustainable development of tourism in the special nature reserve »Gornje podunavlje« and their impact on the local communities. *Acta geographica Slovenica* 52-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS54407>
- Tapper, J. 2017: As touting for punt trips becomes a crime, is tourism overwhelming Britain's cities. Medmrežje: <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/jul/29/cambridge-tourist-boom-ruins-city> (20. 8. 2018).
- Turizem v številkah 2018. Ljubljana, 2019. Medmrežje: https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/raziskave/tvs_2018/tvs_2018-web.pdf (5. 1. 2020).
- UNWTO 1981: Saturation of Tourist Destinations: Report of the Secretary General. Madrid.
- UNWTO 2018a: Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. Madrid.
- UNWTO 2018b: UNWTO Tourism Highlights. Madrid. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284419876>
- Vasiljević, D. A., Marković, S. B., Hose, T. A., Smalley, I., O'Hara-Dhin, K., Basarin, B., Lukić, T., Vujičić, M. D. 2011: Loess towards (geo)tourism – proposed application on loess in Vojvodina region (north Serbia). *Acta geographica Slovenica* 51-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS51305>
- Weber, F., Stettler, J., Priskin, J., Rosenberg-Taufner, B., Ponnareddy, S., Fux, S., Barth, M. 2017: *Tourism Destinations Under Pressure*. Lucerne.
- Zlatar Gamberožić, J., Tonković, Ž. 2015: From mass tourism to sustainable tourism: A comparative case study of the Island of Brač. *Socialna ekologija* 2-3. DOI: <https://doi.org/10.17234/SocEkol.24.2.1>

6 Summary: Challenges in tourism sector: how European tourism destinations are dealing with overtourism

(translated by authors)

Nowadays, practically every European country was already faced with intensive tourism growth, and consequently with the increasing number of visitors to tourist attractions in the most appropriate part of the year. Even though the good visibility of a tourist destination, has on the one hand positive impacts on the regional development, and additionally attracts visitors with the belief that it is worth a visit, on the other hand it has limited carrying capacity, which can be exceeded by an excessive number of visitors. The tourist destination has exceeded its carrying capacity at the moment when »the maximum number of people that may visit a tourist destination at the same time, with causing destruction of the physical,

economic, socio-cultural environment and an unacceptable decrease in the quality of visitors' satisfaction« (UNWTO 1981) occurs. The aforementioned phenomenon of exceeding the carrying capacity is related to the new established term »overtourism« (Goodwin 2016), which refers to the challenges of tourist overcrowding and its impacts on destinations, local population and on visitors themselves (ITB Berlin 2017). This research is based on the latest findings on the management of tourist destinations, integrating the carrying capacity concept. We believe that the present results, based on the measures implemented in the selected case studies, can benefit other European tourist destinations, since these measures have proven to be effective, reducing the environmental and societal challenges that overtourism can bring.

The purpose of this study was to identify the capacity of the selected European tourist destinations to overcome the challenges of overtourism. We found that the destinations studied face similar challenges, however it is necessary to identify for each destination or any type of destination measures addressing individual challenges. In most cases, effective integrated actions are directed towards the needs that each destination requires. To this end, we have developed a methodology of diagnosing of overtourism, which is based on four steps: i) quantitative description of the destination, ii) qualitative description of the emerging challenges, iii) qualitative description of the measures implemented by the tourist destinations, and iv) qualitative description of the responses to the implementation of these measures.

The factors of overtourism are different in different types of destinations, however the tourism growth is common to all of them. If this growth is not timely and adequately addressed, the problems in destinations with a high concentration of tourists start to accumulate. This affects the physical capacity of the infrastructure, causing negative impacts on the environment. We also identified economic impacts of overtourism: i) the rise in prices, and ii) the growth of alternative accommodation offers, supported by the sharing economy. Negative social impacts occur on tourists and on residents. The escalation of negative social impacts can also get political support or by the protests organized by the local population against tourism. In this case we are already talking about anti-tourism. Therefore, it is important to have a complete adaptation to the new conditions, which is especially important for emerging tourist destinations, since they are particularly vulnerable at an early stage of development.

One of the effective guidelines for directing tourism growth is the inclusion, information and education of local populations, tourism providers, and visitors. The study showed that the lack of awareness represented a significant shortcoming. On the one hand, for successful uptake; on the other hand, the modest involvement of tourism operators in the development of destination guidelines was also considerable; the local population was not aware of the positive and negative consequences of tourism growth; and visitors lack information about the behavior rules. Thus, all relevant stakeholders should be involved at the early stage of the destination development, through various participatory techniques to enable the expression of their needs, perspectives in the planning and development, and addressing the problem if it has already arisen. The involvement of relevant stakeholders, especially the local population, is crucial for the successful development and implementation of development strategies, as only these have either benefits or disadvantages from tourism. When people are involved in the network and dialogue is maintained, awareness of tourism growth increases, also increasing tolerance.

Additionally, the major problem encountered was the high dependency on a single tourist destination or a single tourism type or a single attraction. Thus, it is necessary to offer and promote additional offers to the visitors, to redirect them with various incentives, and thus achieve a greater diversification of the visit. The issues of time and spatial congestions can be solved by increasing the diversification of the tourist offer. The most common measures for dispersing a spatial and time visit are: i) the possibility of buying tickets in advance, ii) limit the visit with the quotas, iii) use of technologies for tracking of the number of tourists in a particular place, iv) extending the season, and v) limit the advertisements promoting tourism during peak hours/days.

A frequent problem in tourist destinations is the rising prices of real estate, mainly due to the arrival of peer-to-peer accommodation rentals. Possible solutions to this problem are: i) to limit the possibility of renting a real estate, ii) to legalize real estate rentals, and iii) to regulate the prices.

In parallel with the increase in the number of visitors, the noise and the amount of waste are also increasing, which was seen in this study as the most pressing issue in terms of environmental burdens. Possible solutions for excessive noise were identified as: i) limit the permitted noise during night time, ii) limit the size or number of guest establishments in the most touristic areas, iii) dispersing the visitors, and iv) rise awareness about tourist proper behavior.

Concerning the waste production, the most meaningful measures are: i) the increase in the number of containers available, ii) the increase in the number of waste collection, and iii) awareness of visitors. From the point of view of providing permanent jobs it makes sense to extend the offer as much as possible throughout the year, thus ensuring jobs even during the lower season.

For further development of tourism activities and the provision of sustainable regional development, it is necessary to proactively engage all relevant stakeholders, such as the tourism sector, national authorities, local communities and policy-makers. One of the possible solutions is the introduction of environmental certificates for destinations with sustainable management. In accordance with the enforcement of environmental certificates for sustainable destinations, a system of evaluation and monitoring of the situation should be developed, aiming to understand the current and future state of development and to assess the current and potential future impacts of tourism growth on the tourist destination. Evaluation and monitoring should begin at an early stage, since only in this way can the potential negative impacts of tourism be identified already at the beginning. It is also necessary to regularly monitor the effectiveness of the implemented measures, to adapt as much as possible to the challenges of over-tourism. The tourism growth must be aimed at ensuring a high level of responsibility not only to tourism sector, but also to the environment, the social community and future generations.